אש קודש — לפסח

מעשה בר"א ור"י ור"ע וכו' עד שבאו תלמידיהם וכו', ואיתא בספה"ק ב"א שדיקדק גיסי הה"ק ר"א זצוק"ל עד שבאו, מאין באו, ותירץ לו אביו הה"ק זצוק"ל עד שבאו תלמידיהם ג"כ לכלל מדרגה זו ע"ש. ולפי מצבנו אפ"ל כי נודע הדיוק במפרשי ההגדה הא שאותו הפסוק שמרומז בו התשובה לבן הרשע מרומז בו לשאינו יודע לשאול בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים, וא"כ למה דורשין בהרשע לי ולא לו [ולא בשאינו יודע לשאול].

אבל איש הישראלי אינו פרטי לעצמו, רק לכל הכלל ישראל הוא שייר, כשאחד לומד תורה ועובד את ד' אז מאיר בזה לכל ישראל, ויחיד ששב מוחלין לו ולכל העולם כלו כמ"ש בגמרא (יומא דף פ"ו ע"ב), לכן כשאומרים לשאינו יודע לשאול "לי", אז הוא גם לו, משא"כ להרשע שהוציא א"ע מן הכלל אז נעשה לי ולא לו, ואפשר שזהו גם עניו הקהה את שיניו, כי איתא במס' ב"ק כ"ז ע"ב בן בג בג אומר אל תכנס לחצר חבירך ליטול את שלך שלא ברשות, שמא תראה עליו כגנב אלא שבור את שיניו ואמור לו שלי אני נוטל, ופרש"י שבור את שיניו, כלומר קח בחזקה, שרואין בזה שכדי ליטול את שלו מיד חבירו אומרת הגמרא לשון שבירת השניים, וזה הקהה את שיניו שהוא ה' יכול ליקח את חלק שלו ממך בחזקה, כיון שגם בעבודתך יש לו חלק שלו, וכיון שהוציא א"ע מן הכלל, לכן כנגד זה הקהה את שיניו וכו' עשה אתה להיפך והחזק בשלו אשר תחת ידך, ואמור לו לי ולא לו.

ואפשר עוד לומר בזה ולפי שהוציא א"ע מן הכלל, כי כבר דברנו שיש כלל שנעשה רק מן פרטים נפרדים, כגון אם האב נותן איזה ימים מעות לבנו, אז עושה הבן כלל, שבכל יום יתן לו וזהו כלל שנעשה מן פרטים ועשיות הנפרדות, ויכול להיות שאיזה ימים נתן לו ואח"כ לא יתן, ויש כלל שבאמת הוא עצם אחד פשוט, שהפרטים הם ענפים אשר מסתעפים ממנו ולמטה, וכשעולים אל המקור והעיקר אז באים אל האחדות, וככל שעולים יותר, יותר מתאחדים בהמקור והעיקר האחדות, למשל כשרואים שאיזה פירות כשנפלו מן העץ ונפרדו מן השורש נרקבו, יודעים כבר שהשורש של האילן אחדות אחת הכולל את הכל, העלים הענפים וגם חפירות, וגם העלים הענפים אף העץ כשיבדלו מן השורש ירקבו, מפני שבאמת בהשורש כלם מתאחדים באחדות אחת, וכמו הפרי כן גם כלם בהבדלם מהשורש ירקבו, וכלל הזה לא נבנה מהפרטים, ולא שהפירות העלים והענפים העיקר ורק נתחברו ונעשה מהם כלל, רק להיפך העיקר הוא השורש ושם הם באחדות, וממנו נסתעפו הפרטים, חפירות, העלים והענפים.

וכעין זה הוא ענין הכלל ישראל, לא הכלל נעשה מן הפרט רק להיפך הפרט נסתעף מן הכלל, כלומר לא מפני שאנשים פרטיים מישראל נתאגדו יחד לכן נעשה בזה כלל ישראל, רק העיקר הוא נשמת ישראל, הכוללת כל ישראל, וממנה נסתעפו אנשים הפרטיים, וממילא כל עוד שלא נתחבר האיש אל הכלל ישראל, ולא עלה מן פרטיות עצמותו אל נשמת ישראל אינו יכול לעלות יותר אל הקב"ה, כיון שהוא לעצמו רק ענף הוא, ורק הכלל באחדות והעצם הוא, ורק כשעולה אל בחי' נשמת הכלל ישראל אז מעתה יכול לעלות אל יותר קדושה ולהתקרב בכל פעם יותר אל הקב"ה.

והנה צדיקים הגדולים בטלו את עצמותם וישותם לגמרי ורק אהבת ישראל ונשמת הכלל ישראל הי' העיקר אצלם, ור"ע אמר ואהבת לרעך כמור זה כלל גדול בתורה (בתורת כהנים פ' קדושים), ההתקרבות אל הכלל בבחי' ואהבת לא התקרבות אל הכלל ישראל בלבד היא רק גם בתורה לבא אל נשמת התורה, לכן אמר כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה וכו' (ברכות דף ס"א ע"ב) כיון שביטל א"ע לגמרי ע"י ואהבת לרעך, לכן לא הרגיש עצמות לעצמו, רק תשוקה להכלל כלו במקור העליון.

אבל גם האיש כערכנו שאינו בבחי' התבטלות עצמותו לגמרי, כיון שעכ"פ בעצם מקורו הוא נמצא בהכלל ישראל, לכן במדה שעובד עם עצמותו למעט את תאותיו, ובכלל למעט את שאיפתו אל עצמותו, ומשתדל להטיב עם אנשים מישראל ולדאג את דאגתם ולשמוח בשמחתם, אז שורשו שורש הכלל ישראל מעט מעט גם מתגלה בו, אפילו כשעוד מרגיש את דאגותיו ורצונותיו יותר מדאגות זולתו, זה הוא מפני שלא ביטל א"ע עוד, אבל גם שורש ישראל בו ונשמת הכלל בו עולה בכל פעם יותר, כמו למשל כשאחד רואה שילד ישראל נפל ח"ו בנהר יצעק וירוץ להצילו, ואם בין הילדים גם ילד שלו יראה, אז יצעק יותר וירוץ על בנו והאם נאמר בשביל זה שאינו חס על ילד ישראל ח"ו, חס הוא ואוהב אותו רק שאהבתו אל בנו יותר חזקה ומרגישה יותר, כי גם כשאין הילד שלו עמו רץ להציל ילד אחר מישראל, כן גם האיש שלא ביטל את כל עצמותו, במדה שמשתדל לטובות ישראל, אז בחי' הכלל ישראל ונשמתו עולה בו כנ"ל, וממילא יכול לעלות לתורה ולד' אבל הרשע שהוציא א"ע מן הכלל שהעצמות שלו אינו הכלל ישראל רק עצמות שלו לבד אז כפר בעיקר כיון שהעיקר הוא הכלל ישראל.

ומעשה בר"א וכו' ור"ע, שה"י גם ר"ע ביניהם שכ"כ עבד בענין אהבת ישראל והתכללות בהכלל עד שאמר זה כלל גדול בתורה, עד שבאו תלמידיהם כנ"ל בספה"ק ב"א שגם הם באו ע"י למדרגה זו, היינו שעבודתו בלילה זה פעלה גם לתלמידיהם כיון שהוא לא ה' לעצמו רק לכל ישראל כלו, ובפרט לתלמידיו.

ושאינו יודע לשאול את פתח לו. ונבין למה כאן נאמר את, לשון נקבה, ובחכם ורשע נאמר אתה, וכן מה הלשון פתח, ולא אמור לו אתה, ולמה בחכם ורשע נאמר אף אתה ולא בתם, והשאלה שאיתא בספ"ק מה ענין השאלה במצוות בלילה הזה יותר מבשאר המצוות, כי גם על תפילין היו יכולים לשאול מה ולמה.

ואפשר כי איתא באבות פ"ה מ"ז בהשבע דברים אשר בחכם, שואל כענין וכו' ולא אמרה שחכם אינו צריך לשאול כלל, ומבין כל מה שאמר לו רבו בלא שאלה, ומשמע מזה שע"כ צריך התלמיד לשאול, כי אחד מן המ"ח דברים שהתורה נקנית בהם היא והמחכים את רבו, וצריכים להבין איך נקנית התורה להתלמיד בזה שמחכים את רבו, שע"פ פשוט רק לרבו יוצאה מזה טובה, אבל צריכים לדעת איך באמת יכול להחכים את רבו, ולמה זה רואין שיש שמקשה התלמיד לרבו, ואין רבו יודע להשיב לו עד שמעיין ומתעמק ומחדש חידוש חדש בשביל הקושיא שלו, הלא שכל הרב רחב יותר משל התלמיד.

אבל כשלמדין תורה אז השגתנו היא ע"י שהנפש שלנו מתדבקת באור ונשמת התורה ומתגלה בהחכמה שלנו שהיא בחי' כח־מה הארת נפשנו, ומן הבחי' חכמה מתגלה לבחי' הבינה שהיא התרחבות ההשגה וההבנה כנודע, ואף שבשעה שהשגתנו עוד בבחי' החכמה כח־מה שלנו, אין השכל שלנו משיג אותו,

מפני שהשכל שלנו שאנו משיגים בו היא כבר התרחבות השכל ואינו יכול להשיג את הכח מה שלמעלה מן ההתרחבות, עם כל זה עיקר השגתנו כשהיא כבר בבינה, היא ע"י מקור השכל השופע מן הכח־מה שבחכמה אל הבינה.

לכן יש שבאה איזה ידיעה לאיש בלא שכל רק שנראה לו שכך הוא, ואח"כ ממציא לו שכל והבנה למה כך הוא, ויש לפעמים שגם אינו יכול לקרב הדבר אל התרחבות השכל ליתן טעם למה כך הוא ומ"מ יודע הוא שכך הוא, ידיעתו זו שלמעלה מן השכל היא מן בחי' חכמה, מקור החכמה שבו שנתגלה בו, והיא ענין קדמות השכל הנקראה כמה פעמים בדברי קודש של המגיד הגדול זצוק"ל, ועה"ג (ברכות דף נ"ה ע"ב) השכים ונפל לו פסוק וכו' ג"כ מפרש הוא ז"ל בקדשו שהשכים לקדמות השכל כנודע.

לכן התלמיד אם תלמיד הגון הוא, אז כמו שבשכלו [היינו בהתרחבות שכלו] אף שאינו תופס בו כל ההתרחבות של הרב מ"מ בקצהו נוגע, וחיצוניות מדבריו מבין, כן גם בנפשו הדבוקה בנפש רבו נוגע גם בחכמה כח מה של רבו, היינו בבחי' חכמת רבו שגם לרבו עוד לא נתגלה להתרחבות השכל שלו, והרי זה כעין מוח הבן ממוח האב שאף שאת התרחבות שכל אביו אינו משיג מ"מ במוחו מקור חכמתו נוגע במוח מקור חכמתו של אביו.

והן המה השאלות שתלמיד טוב שואל שהיא המשכת חכמה מרבו, וכיון שהיא ממקורו בחי' כדמה לכן מתגלית לו בשאלה, ואילו הי' מגיע לראשית הכח־מה של רבו כי או גם בשאלה לא הי' מתגלה לו, אבל כיון שרק לסוף כח־מה של רבו עולה ולהתחתית חכמה שלו הנכנס לבינה שלו לכן עכ"פ בשאלה מתגלה לו כנודע (בהקדמת הזוהר דף א' ע"ב) מ"י דקיימא לשאלה שהיא כבר השגה שהוא השגה לשאלה לבדה, (בחי' מ"י בענין ספירות איתא על בינה, כיון שבספירות גם בינה קיימא לשאלה ולא למנדע, וכתלמיד ורבו אנו אומרים אותה על חכמה כיון שהבינה שברבו כבר באה להתרחבות ההשגה) וכיון ששאלותיו מן מקור חכמת רבו באה, לכן יש שגם רבו אינו יודע להשיב לו מיד עד שיעיין וממשיך אותה להתרחבות שכלו, ובזה מחכים את רבו שעוזר לו להמשיך לו חכמה מן מקורו, וע"ז גם לו להתלמיד התורה נקנית והיא אחת מהמ"ח דברים כיון שעולה בזה עד מקור חכמת רבו ומוסיף תורה להתרחבות.

ומובן בזה דיוק הגמרא שאמר ר"ח לרב בר פחתי לאו אמינא לך כי קאי רבי בהאי מסכתא לא תשיילי' במסכתא אחריתא וכו' דאי לאו דרבי גברא כספתי' וכו' דעפ"פ למה קראה אותו כאן בר פחתי, והגם דבברכות (דף י"ג ע"ב) לענין קבלת עומ"ש ג"כ קרא לו בר פחתי, בטח גם שם כוונה בה, ומהו הענין כאן בזה שאנו עומדים בו, אבל להנ"ל תלמיד שאינו הגון אין נפשו יכולה לעלות וליגע במקור חכמת רבו הארת נפשו, לכן אף אם שואל אותו, רק מן הדברים שבהתרחבות שכלו הידועים לרבו שואל, לכן לא קשה לרבו להשיבו, משא"כ בר פחתי היינו בן גדולים שעליו נאמר (גמ' בבא מציעא פ"ה) התורה מחזרת על אכסניא שלה, ויש בו תורה למעלה מן שכלו, התורה שמחזרת עליו ומבקשת אותו בזכות אבותיו והוא ע"כ נוגע גם בכח־מה של רבו, ושאלותיו הן התגלות מן חכמת רבו שגם לרבו לא נודע, לכן אי לאו דרבי גברא רבה כספתי'.

לכן החכם וגם הרשע כיון שבנים הם, ומוח הבן ממוח האב, לכן בשאלותיהם ממשיכים ומגלים גם מן מקור חכמת אביהם, ואף אתה אמור לו, אף את"ה כי מן עצמך גילה בשאלתו, אבל הרשע שבאופן רע גילה לכן ואף אתה הקהה את שיניו, שתשמש עם חלק האתה שלך להיות הקהה את שיניו, משא"כ התם ושאינו יודע לשאול כיון שאין משיגים מאומה לא המשיכו מן מקורך מאומה, דהא לא ידעו לשאול, לכן לא נאמר בהם אף אתה, ושאינו יודע לשאול שגם מה זאת אינו שואל את פתח לו, לא בלבד שלא עלה לשאול, אלא גם שום פתח של מה זאת לא פתח אותך, לכן את פתח לו, וא"ת, לשון נקבה כמ"ש רש"י בפ' ואתחנן עה"פ ואת תדבר אלינו התשתם את כחי כנקבה ע"ש, היינו כיון ששום פתח לא פתח בך.

וכיון שפסח הוא מקור לכל הישועות והגאולה כנודע רק שהם עוד בכח להמשיכם להתגלות לכן מצוה בשאלה להגיע אל הישועה והגאולה שלא נתגלה עוד, להמשיכה ולגלותה, וכל ימי חייך להביא לימות המשיח.

והיא שעמדה וכו' והקב"ה מצילנו מידם, ונודעת שאלת ספה"ק מה והיא, ועל מאי קאי תיבת והי"א שעמדה לנו, וע"ד הפשוט היא שהקב"ה מצילנו מידם, לא בלבד טרם שאנו נתונים בידם של שונאינו, רק גם כשכבר אנו בידם הקב"ה מציל אותנו, והיא שעמדה לנו, ובזה צריכים לחזק את תקותנו שאפילו כשנדמה לנו שכבר אנו בידם ח"ו, ג"כ יצילנו. עוד. אפשר כי הקול קול יעקב והידים וכו' ואיתא במדרש בזמן שקולו של יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובתי מדרשות אין ידי עשו שולטות, וכשרואים אנו שידי עשו שולטות בטח היא על שלא למדנו כראוי ולא למדנו את הבנים כראוי, ואיד ניצל עתה, אבל והיא שעמדה וכו' שהקב"ה מצילנו מידם גם בזמן שידי עשו שולטות, כדי שמעתה יהי' קול יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, וע"ד הרמז זה ענין הסמיכה והקב"ה מצילנו מידם צא ולמד וכו', לכן מעתה לך ללמוד תורה.

בנשמת אומרים מן העולם ועד העולם אתה אל, ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע, כי מתחילה עלה במחשבה לברוא אה"ע במדה"ד ראה שאין העולם מתקיים שיתפה למדה"ר וכו', אבל עולם העליון וכן לעתיד תהי' בחי' מדת הדין וההנהגה תהא עם כ"א רק כפי עבודתו ומעשיו, וכן איתא מהאר"י ז"ל שלעתיד תהי' הלכה כב"ש ועבודה בלוים בחי' דין, כנודע, אבל בחלק עוה"ב שצריכים אנו לקנות בעוה"ז צריך הוא יתי להתנהג במדת הרחמים, כיון שמן עוה"ז עולה, ובעוה"ז א"א להתקיים בלא רחמים, ראה שאין העולם מתקיים, לכן לא לבד שצריך הוא יתי להושיענו בזה שיגאלנו מצרותינו, רק גם להושיענו בכל טוב.

כי כבר אמרנו מחא שאיתא בשעה"ק מהרח"ו ז"ל שאחת ממעלת הנביא היתה שגם בשעת יסוריו יהי' בשמחה, ומ"מ רואים באלישע הנביא שאמר קחו לי מנגן וכו', משמע שהגם שהי' תמיד בשמחה, מ"מ כדי להמשיך נבואה ע"ע, הי' צריך לשמחה יתירה, לכן הגם שכשיעזור ד' לנו תיכף ומיד ונצא מצרותינו כבר נוכל לקיים המצוות, מ"מ כדי שנוכל להמשיך אור עולם העליון לנו לעוה"ז, צריכים גם לישועה יתירה הרחבת הדעת ושמחה, וזה הגם שבחי' עולם העליון הוא דין מ"מ מ"ן העול"ם ועד העולם, עוה"ע שבאים מן עוה"ז אתה א " ל חסד, לכן ומבלעדיך אין לנו מלך גואל וגם מושיע לא גואל מצרותינו לבד.

לא המתים יהללו י"ק ולא כל יורדי דומה, ואנחנו נברך י"ק מעתה ועד עולם הללוי', ולא כל יורדי דומה אותם שיורדים אל המות בדממה, ובחייהם אינם משבחים את ד', אבל אנחנו שנברך י"ק בעוה"ז אז מעתה ועד עולם הללוי' גם שם בעוה"ב.